

**BINOLARDA PORTLASHGA QARSHI HIMOYA VOSITALARINI LOYIHALASH
USULLARI.**

**Isomiddinova Risolatxon Sayfiddin qizi
Raxmonaliyev Ilyosbek Xazratqul o'g'li**

*Andijom mashinasozlik instituti
"MTMICHJA" yo'nalishi talabalari*

Kerakli so'zlar: QMQ, sanoat korxonalar, portlash usullari, LSC, bino va inshootlar, EOK, Jihozlash

Portlashga moyil xonalari mavjud bo'lgan sanoat korxonalarini loyihalashda, ularni portlashdan va butunlay buzilib ketishdan asrab qolish uchun xizmat qiladigan chora-tadbirlar ishlab chiqiladi va tadbiriq etiladi. Bunday tadbirlarni asosiy vazifasi sanoat korxonasining portlash xavfsizligini ta'minlash bo'lib, portlashga sabab bo'luvchi omillarni bartaraf etishga qaratilgan bo'ladi. Bu kabi xavfsizlik muammolari ishlab chiqirish tartibotini yaratish yoki tanlash jarayonida mukammal yechilishi kerak.

Ya'ni ishlab chiqarishda shunday texnologik tizimni tanlash lozim bo'ladiki, uni ishlatish jarayonida dastgoh va uskunalardan portlovchi gaz havo aralashmasini hosil bo'lishiga yetarli bo'lgan yonuvchi gaz va suyuqliklarni oqib chiqishiga va chiqqan taqdirda ham portlaydigan miqdorgacha yig'ilib qolmasligini ta'minlay oladigan bo'lishi kerak. Agar barcha tadbirlarni bajarganda ham, portlash xavfi to'liq bartaraf etilmaydigan bo'lsa, bu holda bino va inshootlarni loyihalashda maxsus konstruktiv yechimlar vositasi bilan ularni portlash oqibatidagi buzilish darajasini kamaytirish choralari qo'llaniladi.

Oson tushiriladigan konstruksiyalar (ELS) binolarni portlashdan himoya qilishning asosiy usuli hisoblanadi. Kompaniyamiz kerakli LSC maydonini hisoblash, LSC qurilmalari konstruksiyalarini ishlab chiqish va tugun yechimlarini amalga oshiradi. LSC sifatida binolarning derazalari va yorug'lik oynalari ishlatiladi. Agar oynalar maydoni yetarli bo'lmasa, osongina olinadigan tuzilmalar sifatida po'lat, alyuminiy va asbest sement plitalari va samarali izolyatsiyadan yasalgan qoplama konstruksiyalari ishlatilishi mumkin. Hududni hisoblash yo'li bilan aniqlash kerak. Bunday holda, LC faollashtirilgandan keyin uning chiqishi paytida yonuvchi aralashmaning turbulizatsiya omili, shuningdek LC ning o'zi inertsiyasini hisobga olish kerak. Oson qayta tiklanadigan inshootlarning me'yoriy talablariga muvofiq, portlash va yong'in xavfi uchun A toifali xonaning 1 hajmi uchun kamida 0,05 va B toifali xonaning 1 uchun kamida 0,03 bo'lishi kerak. Lak qoplamasining massasidan hisoblangan yuk 0,7 kPa dan oshmasligi kerak.

Kompaniya mutaxassisleri zarur portlashdan himoyalangan holda, zarur issiqlik tejamkorlik parametrlarini ta'minlaydigan vitraj konstruksiyalari uchun oynalash

tizimlarini ishlab chiqdilar. Portlashdan himoya qilishni ta'minlash musbat (to'xtatuvchi) shamol yuki va ichki deflagratsiya portlash yukining ta'siri bo'yicha kuch hisob-kitoblari bilan tasdiqlanadi. Biz portlashdan himoya qilish ob'ektida buzilmaydigan mahkamlagichlardan foydalangan holda LSCni o'rnatish uchun dizaynni ishlab chiqishni taklif qilamiz. Issiq, osongina olinadigan derazalar va vitraylar (LSK). Osonlik bilan olinadigan devorlar va tomlarning konstruksiyalari. Bino va inshootlarni yonish va portlash xavfi bo'yicha A va B toifasiga kiruvchi sanoat korxonalarida, avariya holatida yonuvchi gaz yoki changlarni havo bilan xavfli aralashmasi hosil bo'lishi sababli yong'in yoki portlash sodir bo'lishi mumkin. Bunday hollarda bino va inshootlarni butunlay buzilib ketishdan saqlash maqsadida, QMQ 2.09.02-85 «Ishlab chiqorish binolari» loyihalash me'yor talablariga binoan, ularda portlash paytida hosil bo'ladigan bosimni ta'sir kuchini kamaytiruvchi, maxsus «engil otilib ketuvchi (EOK)» - binoning yuk ko'taruvchi asosiy qismlarini saqlab qolish uchun xizmat qiladigan qurilmalar rejalashtiriladi.

Yengil otilib ketuvchi (EOK) qurilmalarga qo'yiladigan asosiy talab, xonadagi xavfli gaz havo aralashmasi bosimini portlash vaqtida, binoning asosiy yuk ko'taruvchi qismlarini buzilib ketmasligini ta'minlay oladigan darajada chegaralashdan iborat. EOK qurilmalarni hisoblash va loyihalashda ularni massasini va mustahkamligini shunday tanlash kerakki, portlash vaqtida devor-larga tushadigan bosim (R_p), ruxsat etilgan bosim (R_{rux}) dan ortiq bo'lmasin, ya'ni, bu qurilmalarning og'irligidan hosil bo'ladigan bosim $0,7 \text{ kPa}$ (70 kgs/m^2) dan ko'p bo'lmasligi kerak. A va B toifadagi bir qavatli binolarni tomida o'rnatilgan EOK qurilmalari, ishlab chiqorish tartiboti talablarini buzmagani va atrof-muhitni hisobga olgan holda tashqi devorga yaqin joylashtirilishi va ko'pqavatli binolarda oxirgi qavatda yoki tashqi devorda o'rnatilishi lozim. Bunday xonalarni yer to'la va yer osti qavatlarida joylashtirilishi ruxsat etilmaydi. Bino va inshootlarning portlab-yonish va yong'in xavfi bo'yicha toifalarini aniqlashda quyidagilarni hisobga olish zarur:

- tegishli toifalardagi xonalar maydonining foizini;
- tegishli toifalardagi xonalarning maksimal maydonini;
- xonalar avtomatik yong'in o'chirish qurilmalari bilan jihozlanganligini.

ADABIYOT:

1. Azimov X.A. Bino va inshootlar yong'in xavfsizligi. O'quv qo'llanma. T.: -2004
2. ҚМҚ 2.02. 01-98 «Бино ва иншоотлар заминлари».
3. Аскарлов Б. А Курилиш конструкциялари, Тошкент Узбекистон 1995
4. Бойко М.Д. «Техническая эксплуатация зданий и сооруже Стройиздат, 1979